

6. Давиденко Д.Н. Социальные и биологические основы физической культуры / Д.Н. Давиденко, В.Е. Зорин, В.Е. Борилкевич [и др.]; отв. ред. Д.Н. Давиденко. – СПб.: СПбГУ, 2001. – 281 с.
7. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с
8. Ротерс Т.Т. Теорія і методика розвитку особистості школяра у взаємодії фізичного та естетичного виховання: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 130001/ Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.Сковороди. – Х., 2002. – 40 с.
9. Сухомлинская О.В. Историко-педагогический процесс: новые подходы к общим проблемам / О.В. Сухомлинская. – К.: А.П.Н., 2003. – С 59.

Т.Г. ЧИЖИК. ПРОБЛЕМА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПАРАМЕТРИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК РАЗВИТИЯ УЧЕНИКОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

Резюме. В статье определены ретроспекция исторических истоков научных знаний о сущности человека, направления и способы ее обучения, воспитания и развития. Показана эволюция представлений о природе человека от античности до современности, приведены результаты изучения философских, педагогических и антропологических работ по естественным резервам человека и путей их развития. Рассмотрено развитие ребенка в пространственном, временном и энергетическом измерениях.

Ключевые слова: личность, развитие и воспитание личности.

T.G. CHYZHYK. THE PROBLEM OF DETERMINING THE PARAMETRIC PERFORMANCE OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS

The summary. In the article the retrospective historical origins of scientific knowledge about the nature of man, the direction and methods of its training and development. The evolution of ideas about the nature of man from ancient to modern times, the results of the study of the philosophical, pedagogical and anthropological works on natural reserves rights and ways of their development. We considered a child's development in space, time and energy measurements.

Key words: personality development and education of the person.

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. І.С. Войтович.

Одержано редакцією 11.02.2016 р.

УДК: 371.134

Г.В. ШЕЛЮК

РОЛЬ ЖУРНАЛУ «ЦЕРКОВНО-ПРИХОДСКАЯ ШКОЛА» В РАЗВИТКУ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ ДУХОВНОГО ВІДОМСТВА

Резюме. У статті проаналізовано роль журналу «Церковно-приходская школа» в розвитку початкових шкіл духовного відомства. З'ясовано, що журнал «Церковно-приходская школа» до певної міри компенсував нестачу навчальної і методичної літератури учителям шкіл духовного відомства: сприяв формуванню педагогічної майстерності вчителів початкових шкіл, був своєрідним навчально-методичним посібником, трибуною обміну досвідом творчих вчителів; допомагав педагогам удосконалювати викладання, управління, виховання й методичний супровід занять, прискорюючи в такий спосіб процес модернізації вітчизняної початкової освіти.

Ключові слова: початкові школи духовного відомства, церковнопарафіальна школа, журнал «Церковно-приходская школа».

Постановка проблеми. Значення педагогічної журналістики, яка, забезпечуючи відкритість і доступність процесів, що відбуваються в сфері освіти, сприяє діалогу між державою й усіма учасниками освітньої системи, на сьогодні значно збільшується. Педагогічна журналістика є, водночас, однією зі складових і культури, і освіти, має свої досягнення й цінності, а, отже, й традиції. Генеза педагогічної журналістики свідчить про те, що вона традиційно вносила вагомий вклад у розвиток системи освіти: наприкінці XIX – початку XX ст. найбільш значимими журналами у суспільстві були саме педагогічні.

Своєю чергою, успіх сучасної педагогічної преси й продуктивність її внеску в модернізацію системи освіти багато в чому буде зумовлений врахуванням позитивного й негативного досвіду й ступенем опори на історичні традиції педагогічної журналістики, які почали формуватися ще в кінці XIX – початку XX ст. Саме у цей історичний період з'явилося значна кількість журналів, що виражали традиції вітчизняної педагогічної періодики. Одним з них став журнал «Церковно-приходская школа» (1887-1906) – щомісячник, який видавався з 1887 р. у Києві, при Київській єпархіальній училищній раді. Основними відмінними рисами журналу «Церковно-приходская школа» від інших журналів було те, що публікації у журналі висвітлювали положення церковних шкіл Росії, дидактичні й методичні питання церковної освіти, розпорядження й постанови урядових закладів. В «Церковно-приходской школе» додатково публікувалися твори художньої літератури, тексти й ноти духовних пісень. Крім висвітлення основних навчальних і виховних процесів у церковних школах, він містив замітки з церковної історії краю, літературні проби місцевого духівництва.

© Г.В. Шелюк, 2016

Загальний аналіз досліджень з проблеми. Роль педагогічної преси у розвитку шкільної теорії і практики досліджували І. Белов (2014) [1], Л. Литвин (1975) [6], Н. Побірченко (2000) [9], А. Подставкіна (2002) [10], С. Лобода (2010) [7]. Журнал «Церковно-приходская школа» як історико-педагогічне джерело в дослідженнях діяльності церковнопарафіяльних шкіл вивчала С. Бричок (2013) [2].

При цьому роль журналу «Церковно-приходская школа» в розвитку початкових шкіл духовного відомства на сьогодні ще не була **предметом** окремої наукової розвідки, тому **метою** пропонованої статті є спроба визначити цю роль.

Виклад основного матеріалу дослідження. До початкових шкіл Духовного відомства досліджуваного періоду належали школи грамоти, церковнопарафіяльні школи (або училища) та недільні школи. Всі вони знаходилися у підпорядкуванні Священного Синоду – соборного церковного уряду, який мав всі види вищої влади і через який діяла в церковному керівництві верховна самодержавна влада. Священний Синод підпорядковувався лише імператору Росії.

Метою початкових шкіл Духовного відомства було «поширювати в народі православне вчення віри і християнську мораль та повідомляти початкові корисні знання» [5, 55]. Тобто, ці навчальні заклади активно прищеплювали віру в Бога та давали досить обмежену кількість знань.

Початкові школи відрізнялися і терміном навчання, і складом учнів. Наприклад, у недільних школах вчилися не лише діти, але й дорослі, які в свій час «не мали можливості навчатися» [11, 397]. Щодо терміну навчання в школах необхідно зазначити, що у школах грамоти навчання тривало 2 роки, у недільних школах – 3 роки. Церковнопарафіяльні училища поділялися на однокласні та двокласні. В однокласних церковнопарафіяльних училищах учні навчалися 3 роки, в двокласних – 4 роки [3, 87; 8, 44].

Школи грамоти відкривались в селах, де не було церков за ініціативою парафіяльних священників чи інших членів парафії і затверджувались головною єпархією. Навчання тут проводилось за програмою церковнопарафіяльної школи, викладались ті ж самі предмети, але переважно для забезпечення елементарної грамотності. У зв'язку з тим, що для шкіл грамоти постійно не вистачало вчителів, з 1895 р. починають організовуватись «второкласні» школи, в яких велась підготовка вчительських кадрів для шкіл грамоти. До цих навчальних закладів приймали осіб, які успішно закінчили двокласну школу. Після закінчення додаткового педагогічного класу випускники склали іспит на звання вчителя грамоти.

У церковнопарафіяльних школах викладались: Закон Божий (вивчення молитов, священної історії, пояснення богослужіння, короткий катехізис), церковний спів, читання книг церковного і громадянського друку, письмо, початкові арифметичні відомості. Вчителями церковнопарафіяльних шкіл були священники, дяки, а також спеціально призначені вчителі. Перевага за цих умов надавалась тим вчителям, які отримали освіту в духовних навчальних закладах і жіночих єпархіальних училищах. У школах грамоти викладали Закон Божий, церковний спів, церковнослов'янське і російське читання, письмо і початкову лічбу. Навчальні плани і програми шкіл затверджувались Священним Синодом.

Мережа початкових шкіл включала в себе і недільні школи – безкоштовні навчальні заклади. З 1891 р. недільні школи були передані підпорядкування Міністерства народної освіти у відання Священного Синоду. Основною причиною такого рішення була революційна діяльність вчителів і світський характер викладання. З цього моменту навчання почало носити релігійний характер, що значно вплинуло на перелік навчальних предметів і їх зміст. Статут про початкові народні училища прирівнював недільні школи до загального типу початкових навчальних закладів з чітко визначеним завданням: «стверджувати в народі релігійні й моральні поняття і поширювати початкові знання» [12, 1226]. Недільні школи підпорядковувались духовенству і повинні були обов'язково мати церковно-православний характер, властивий церковнопарафіяльним школам.

Школи Духовного відомства уряд і церква вважали першопочатком, першоосновою релігійного православного виховання. Духовенство розуміло, що із стін цих шкіл діти вийдуть із релігійними переконаннями, а якщо діти будуть виховані в душі православ'я, то вони будуть законслухняними громадянами, вірними церкві та царю. Тому Св. Синод докладав багато зусиль до відкриття шкіл духовного відомства, забезпечення їх підручниками, навчальними посібниками, навчально-методичними журналами, серед яких особливе місце займав журнал «Церковно-приходская школа», оскільки публікації на шпальтах журналу до певної міри компенсували нестачу навчальної і методичної літератури.

Кожний номер (книжка) журналу містив: офіційні матеріали (укази, розпорядження й оголошення уряду, Св. Синоду, місцевої духовної й світської влади); науково-педагогічні і публіцистичні статті; конспекти уроків; каліграфія в церковнопарафіяльній школі; практичні поради початкуючим вчителям; схеми аналізу уроків; з щоденника вчителя церковнопарафіяльної школи; дидактичний матеріал (уривки з художніх творів для диктантів, переказів); про дитячі свята і розваги; зі шкільного світу, педагогічний огляд, бібліографія, кореспонденція [13]. У кожній книзі обов'язковими були рубрики: «Педагогічний огляд», «Зі шкільного світу», «Бібліографія», «Кореспонденція», «Замітки», літературні твори тощо [там само].

Основним призначенням журналу було удосконалення методичного забезпечення вчителів церковнопарафіяльних шкіл. Часопис допомагав учителям визначити основні завдання школи, а саме: навчити дитину, що робити, чим жити, пояснити, хто така людина, звідки і куди вона йде. На сторінках журналу друкувались матеріали, які об'єднувались ідеєю виховання дітей у душі православної віри – головною метою діяльності церковнопарафіяльних шкіл взагалі.

Так, практично у кожному номері журналу публікувалися статті із загальних питань народної освіти, виховання й дидактики, огляди російської та зарубіжної педагогічної літератури, методичні вказівки з конкретних предметів курсу початкової школи.

Досить ґрунтовними і кваліфікованими були, наприклад, настанови стосовно укладання розкладу навчальних занять: чергувати предмети, що потребують розумового напруження з тими, які цього не вимагають [13].

У журналі публікувалися фольклорно-етнографічні, історичні, краєзнавчі, статистичні відомості, зібрані священнослужителями, програми, анкети і запитальники, які ставали практичним методичним матеріалом вчителям всіх типів початкових шкіл Волині.

Всі журнальні публікації, що аналізувалися нами, мають переважно практичний характер. Тому в журналі роз'яснювалися законодавчі документи, що регламентували діяльність церковнопарафіяльних шкіл, друкувалися статті діючих педагогів (С. Рачинського, К. Победоносцева, Ф. Фребеля), витримки з праць видатних педагогів минулого (Я.А. Коменського, Й.Г. Песталоцці), орієнтовні конспекти уроків, давалися конкретні поради, як використовувати методи, форми і засоби виховання й навчання, які вже апробовані педагогікою минулого [4].

Журнал «Церковно-приходская школа» постійно друкував методичні поради вчителям щодо викладання практично всіх предметів: церковнослов'янської грамоти, арифметики, церковного співу,

За відсутності методичних посібників такого роду публікації в журналі були дуже цінними і важливими, адже Св. Синод забезпечував журналом всі церковнопарафіяльні школи, тим самим створюючи посильну методичну бібліотеку вчителя початкової школи.

На підставі аналізу публікацій у журналі «Церковно-приходская школа» ми зробили висновок, що актуальною для вчителів були рубрика «Педагогическое обозрение», де друкувалися праці відомих педагогів, давалась інформація стосовно проблем навчання і виховання в інших країнах, зокрема в англійських, французьких, німецьких, балканських школах, рубрика «Из школьного мира», у якій розкривалися урядові заходи щодо організації педагогічного процесу, повідомлялись новини з різних шкіл, нотатки й листи вчителів.

На сторінках журналу в рубриці «Из заметок сельского учителя» друкувалися матеріали про важке матеріальне становище вчителів, про убогість матеріальної бази церковнопарафіяльних шкіл, про проблеми і недоліки в організації навчально-виховного процесу.

З 1901 року в кожному номері журналу друкувалися психологічні поради щодо навчання й виховання дітей.

Журнал також друкував практичні поради вчителям у різних ситуаціях виховного характеру. Не лишилися в журналі поза увагою і питання організації дитячих свят і розваг. Головними умовами успішної організації позаурочної діяльності визначались: залучення до підготовки й проведення свят всіх без винятку дітей, розподіл доручень між дітьми відповідно їх уподобань та бажань.

У публікаціях журналу описувалась діяльність православного духовництва з обладнання й відкриття шкіл, приводилися відомості про кількість церковнопарафіяльних шкіл і учнів, характеристика приміщень, фінансування тощо.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Початкові школи духовного відомства займали важливе місце серед початкових навчальних закладів інших відомств: початкові школи духовного відомства, навіть з урахуванням консерватизму їхньої програми, зробили у цілому позитивний внесок в освітню справу, навчивши грамоти й нормам моралі тисячі дітей із нижчих станів.

Здійснений аналіз змістового наповнення журналу «Церковно-приходская школа» дає змогу зробити висновок, що журнал Св. Синоду «Церковно-приходская школа» сприяв формуванню педагогічної майстерності вчителів початкових шкіл, був своєрідним навчально-методичним посібником, трибуною обміну досвідом творчих вчителів. Свого часу журналу активно допомагав педагогам удосконалювати викладання, управління, виховання й методичний процес занять, прискорюючи в такий спосіб процес модернізації вітчизняної освіти.

Перспективу подальших пошуків вбачаємо у аналізі публікацій на шпальтах журналу «Церковно-приходская школа» стосовно облаштування церковнопарафіяльних шкіл, особливо второкласних з учительськими курсами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белов И.С. Журнал «Педагогика» глазами учителя: (краткий аналитический обзор издания в период с 1937 по 1985 гг.) / И.С. Белов // Педагогика. – 2014. – № 2. – С. 114-124
2. Бричок С.Б. Журнал «Церковно-приходская школа» як історико-педагогічне джерело вивчення діяльності церковнопарафіяльних шкіл (кінець XIX – початок XX ст.) / С.Б. Бричок // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 15. – С. 92-97.
3. Герасимов М. Сборник законоположений и распоряжений, относящихся к низшим учебным заведениям Министерства Народного Просвещения / М.Герасимов. – С.-Пб.: Типография И.Н. Скороходова, 1893. – 145с.
4. Коменский Я. Большая дидактика / Я. Коменский // Церковно-приходская школа. – 1896. – № 1. – С.3-17.
5. Краткий свод важнейших узаконений и распоряжений о начальных народных школах ведомства православного исповедания // Школьный календарь на 1899-1900 уч. год. издания редакции журнала «Народное образование». – С.-Пб.: Синодальная типография, 1899. – С. 55-70.
6. Литвин Л.Н. Журнал «Русская школа» (1890 – 1917 гг.) о народном образовании, обучении и воспитании: автореф. дис. ... канд. п. наук. – 13.00.01 / Л.Н. Литвин; НИИ общей педагогики АПН СССР. – М., 1975. – 29 с.
7. Лобода С.М. Педагогічна творчість учителя на шпальтах вітчизняної преси ХХ століття: протистояння ідей : монографія / С.М. Лобода; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 504 с.
8. Масловский А.Г. Законоположения и распоряжения, касающиеся начальных народных, приходских и частных училищ / А.Г. Масловский. – Одесса: Типография Бланкоиздательства М. Шпенцера, 1904. – 48 с.

9. Побірченко Н. Проблеми освіти на сторінках часопису «Киевская старина» (1882-1906) / Н. Побірченко. – К.: Науковий світ, 2000. – 91 с.
10. Подставкіна А. Часопис «Шлях освіти» у професійному становленні вчителя / А. Подставкіна // Рідна школа. – 2002. – № 5. – С. 69-71.
11. Пругавин А.С. Законы и справочные сведения по начальному народному образованию / А.С. Пругавин. – [2-е значительно доп. изд.]. – С.-Пб.: Типография Товарищества «Общественная Польза», 1904. – 1096 с.
12. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – Т. III, СПб, 1865. – С. 1226-1234.
13. Церковно-приходская школа. – 1895. – Октябрь. – С. 134-150.

Г.В. ШЕЛЮК. РОЛЬ ЖУРНАЛА “ЦЕРКОВНО-ПРИХОДСКАЯ ШКОЛА” В РАЗВИТИИ НАЧАЛЬНЫХ ШКОЛ ДУХОВНОГО ВЕДОМСТВА

Резюме. В статье проанализирована роль журнала «Церковно-приходская школа» в развитии начальных школ духовного ведомства. Выяснено, что журнал «Церковно-приходская школа» в определенной мере компенсировал недостаток учебной и методической литературы учителям школ духовного ведомства: содействовал формированию педагогического мастерства учителей начальных школ, был своеобразным учебно-методическим пособием, трибуной обмена опытом творческих учителей; помогал педагогам совершенствовать преподавание, управление, воспитание и методическое сопровождение занятий, ускоряя, таким образом, процесс модернизации отечественного начального образования.

Ключевые слова: начальные школы духовного ведомства, церковноприходская школа, журнал «Церковно-приходская школа».

H.V. SELJUK. ROLE OF THE MAGAZINE “CHURCH COMING SCHOOL” IN THE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS IN PRIMARY SCHOOLS SPIRITUAL AGENCY

The summary. The author analyzes the role of the magazine «Church coming school» in the development of primary schools of spiritual agency. We found that the magazine «Church coming school», to some extent, compensated for the lack of educational and methodological literature to teachers of schools of spiritual agency. The magazine contributed to the formation of pedagogical skills of primary school teachers, was a kind of instructional manual, a platform of exchange of experience of creative teachers; helped teachers to improve the tuition, management, upbringing and methodical support of classes, accelerating thus the process of modernization of the national primary education.

Key words: primary school of spiritual agency, Church school, magazine «Church coming school».

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. Г.П. Коваль.
Одержано редакцією 18.02.2016 р.

УДК: 37: 008 (477. 81/.82) «18/19»

Ю.О. МОСІЄВИЧ

ПРОГРЕСИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЛЬСЬКОЇ ОСВІТИ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Резюме. У статті здійснюється спроба аналізу становища освіти польського населення на території Волині у другій половині XIX – початку XX ст., коли політика Російської імперії щодо національних меншин ґрунтувалася на тотальній русифікації та шовінізмі.

Ключові слова: шовіністична політика, русифікація, деполонізація, іногородці, національні меншини.

Постановка наукової проблеми. В 90-х роках XX ст. незалежна Україна стала на шлях демократичних перетворень, що активізувало вивчення маловідомих сторінок її історії. Наша держава проголосила себе гарантом відродження національного і культурного життя етносів, які проживають на її території. З прийняттям нової Конституції України, «Декларації прав національностей», Закону «Про національні меншини» в Україні були закладені правові основи цивілізованого розвитку національних процесів.

Історія різних етнічних груп в Україні дедалі більше привертає увагу дослідників. Інтерес науковців викликають процеси їх появи, економічного та культурного функціонування цих груп в місцях розселення та взаємодія із українським народом.

Волинська губернія займає, у цьому відношенні, особливе місце серед інших губерній Південно-Західного краю. Вона відрзнялася за площею, кількістю населення та його різноманітним етнічним складом. Із перших десятиліть XIX ст. на Волині проживали представники кількох десятків націй та народностей, особливе місце серед яких займають поляки. На основі порівняння різних опублікованих і архівних матеріалів, дослідник польської національної меншини Наддніпрянської України І. Лісевич стверджує, що на початку 60-х рр. XIX ст. польське населення становило 480-485 тис. осіб, тобто близько 9% всього населення Правобережної України [7, 44]. Основними регіонами компактного проживання поляків на Волині були: західний (особливо Рівненський, Луцький і Володимир-Волинський повіти); східний (Житомирський); південно-західний (Заславський, Острозький і Старокостянтинівський), а міграція польського населення у губернії здійснювалася із заходу на схід.

© Ю.О. Мосієвич, 2016